

XX ASRNING 50-90-YILLARIDA O'ZBEKISTONDA PAXTA MONOKULTURASINING AHOLI IJTIMOY AHVOLIGA TA'SIRI

Mardonov Ravshan Rabbano o'g'li

Samarqand davlat chet tillar instituti tyutori

Annotatsiya: Ushbu maqolada XX asrning 50-90-yillarida O'zbekistonda paxta monokulturasining aholi ijtimoiy ahvoliga ta'siri.

Kalit so'zlar: Paxta monokulturasini, Ekologiya buzilishi, aholi salomatligi, Toshkent traktor zavodi (TTZ).

1946-yil 5-fevralda sobiq SSSR hukumati "1946–1953-yillarda O'zbekistonda paxtachilikni tiklash va yanada rivojlantirish rejasi va tadbirlari to'g'risida" qaror qabul qildi. Bu qaror asosan O'zbekistonda paxta monokulturasini uzil-kesil joriy qilishga qaratilgan edi. Sovet hukumatining ko'rsatmasi bilan oziq-ovqat ekinlarining sug'oriladigan maydonlari chigit ekish uchun ajratildi. Shu tarzda paxta ekin maydonlari ko'paytirildi. 1946-yili O'zSSR uchun paxta ekin maydoni 779 000 gektar qilib belgilab berildi. O'sha yili respublikada 218 000 gek-tar sug'oriladigan maydon faqat paxta ekish uchun bo'shatildi. Shuning uchun ham paxta yetishtirish yildan-yilga o'sib bordi. Biroq paxtaning xarid narxi oshirilmadi. Oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirish qisqarib, oziq-ovqat muammosi o'tkirlashdi. Ekologiya buzilib, aholi salomatligi yomonlashdi.

1948-yili "Tashselmash" zavodi paxta terish mashinalarining dastlabki partiyasini ishlab chiqardi. Oradan bir yil o'tgandan keyin "Tashavtomash" zavodi ishga tushirilib, traktorlar, paxta terishga moslashtirilgan mashina va traktor pritseplari (tirikagichlari)ni ishlab chiqarish yo'lga qo'yildi. Shu zavod bazasida 1969-yili Toshkent traktor zavodi (TTZ) barpo etildi. Biroq butun texnikaning mashina-traktor stansiyalari (MTS) qo'lida to'planishi salbiy oqibatlariga olib keldi.

1947-yil dekabrda mamlakatda oziq-ovqat va sanoat tovarlariga kartochka tizimi bekor qilindi. Har yili keng iste'mol mollarining narxi arzonlashtirilib borildi. Biroq xalqning turmush darajasi bu paytda aytarli darajada yaxshilanmagan.

Biroq sovet hokimiyati tomonidan hunarmandlarning haq-huquqlari, erkin faoliyati cheklab qo'yildi. Ular kooperativ artellarga birlashtirildi. Urushdan

keyingi yillarda hunarmandchilik kooperatsiyasi tarkibida bir necha yuz artellar faoliyat ko'rsatardi. Yakka tartibda hunarmandchilik bilan shug'ullanish man etildi.

O'zbekistonda paxtachilikni rivojlantirish uchun yangi yerlarni o'zlashtirish, irrigatsiya qurilishini kengaytirish, sug'orish sistemalarini takomillashtirish kerak edi.

KPSS MK va SSSR Ministrlar Sovetining 1956-yil 6-avgustda "Paxta yetishtirishni ko'paytirmoq uchun O'zbekiston SSR va Qozog'iston SSRdagi Mirzacho'lning qo'riq yerlarini sug'orish to'g'risida"gi qarori qabul qilindi. Unda paxta ekiladigan maydonlarni O'zbekiston SSRda 200 000, Qozog'iston SSRda 100 000 gektar kengaytirish rejalashtirildi. Mirzacho'lni keng miqyosda o'zlashtirish ishlari boshlandi.

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-MAY

ANDIJON, 2024

Mirzacho‘l yerlarini o‘zlashtirish ishlariga bevosita rahbarlik qilish uchun maxsus “Glavgolodnostepstroy” tashkiloti tuzildi. 1955 – 1959-yillar davomida O‘zbekistonda 160 000 gektardan ziyodroq yangi yer o‘zlashtirildi. 1961-yil Mirzacho‘l shaharchasi Guliston shahriga aylantirildi.

Shuningdek, 1956-yili O‘zbekistonda paxta xarid narxlarini oshirish, ustama mukofotlar to‘lashning yangi tartibi, MTSlarga to‘lanadigan naturaqa stavkalarini 40 % kamaytirish, suv uchun to‘lanadigan haqni bekor qilish, mineral o‘g‘itlar narxini pasaytirish joriy qilindi.

O‘zbekistonda qo‘riq va bo‘z yerlarni o‘zlashtirish hamda paxta ekinlari maydonini tobora kengaytirish keyingi yillarda ham davom ettirildi. Bu holat esa aholi uchun yangi joylarni ochish va paxta yetishtirishga yanada kengroq jalb qilishga olib keldi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Karimov I.A. “Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q”. T., “Sharq”, 1998.
2. Ahmadali Asqarov. “O‘zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi”. T., “Universitet”, 2007.
3. Карим Шониёзов. “Ўзбек халқининг шаклланиш жараёни”. Т., “Шарқ”, 2001.